

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.02(160).34
УДК 373.3/5.015.31:[355.01:172.15] (477)

Тимчук М. В. ,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання Українського
державного університету імені Михайла Драгоманова,
Скирда Т.С. ,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладу факультету міжнародних
відносин Національного авіаційного університету,
Линник А.М. ,
старший викладач кафедри філософії, права та соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії статистики, обліку та аудит

ЄДНІСТЬ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО І ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглядається зміст єдності військово-патріотичного і фізичного виховання учнівської та студентської молоді. Виокремлено, що на сучасному етапі становлення й розвитку держави проблема військово-патріотичного виховання здобувачів освіти набуває дедалі більшої актуальності; необхідність її всебічного дослідження зумовлена потребою суспільства у самодостатній особистості, яка здатна розуміти свою роль у житті українського народу, Батьківщини та держави. У статті зазначено про вивчення сучасної психолого-педагогічної літератури щодо досліджуваної категорії, що останніми роками здійснено низку наукових досліджень щодо фізичного і військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді у процесі прикладної фізичної підготовки. У процесі дослідження нами було використано методи військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді засобами прикладної фізичної підготовки, військово-спортивними іграми: методи формування свідомості особистості, методи формування досвіду суспільної поведінки і діяльності, методи стимулювання поведінки і діяльності. Встановлено, що дієвим у військово-патріотичному вихованні учнівської та студентської молоді є проведення прикладної фізичної підготовки та військово-спортивних ігор, що сприяє поєднанню інтелектуальної, ігрової, змагальної та пізнавальної діяльності з діяльністю духовно-моральною. Зроблені висновки, що заняття з прикладної фізичної підготовки, військово-спортивних ігор допомагають учнівській та студентській молоді отримати нові знання та уявлення, новий практичний досвід, засвоїти правила та норми поведінки; спробувати себе в різних ролях та військово-патріотичних видах діяльності; отримати необхідні уміння й навички роботи в колективі. У процесі єдності військово-патріотичного і фізичного виховання педагоги спрямовували зусилля на: формування в здобувачів освіти любові, вірності та відданості до народу, Батьківщини, держави; суспільно значущої цілеспрямованості; духовно-моральної стійкості; готовності до саможертви; наявності почуття власної гідності та інше.

Ключові слова: єдність, військово-патріотичне виховання, фізичне виховання, учнівська та студентська молодь, здобувачі освіти, прикладна фізична підготовка, військово-спортивні ігри.

Tymchuk M.V., Skirda T.S., Linnyk A.M. The unity of military-patriotic and physical education of pupils and student youth. The article examines the content of the unity of military-patriotic and physical education of pupils and student youth. It is highlighted that at the current stage of the formation and development of the state, the problem of military-patriotic education of education seekers is becoming more and more relevant; the need for its comprehensive study is determined by society's need for a self-sufficient individual who is able to understand his role in the life of the Ukrainian people, the Motherland, and the state. The article mentions the study of modern psychological and pedagogical literature on the studied category, that in recent years a number of scientific studies have been carried out on the physical and military-patriotic education of pupils and students in the process of applied physical training. In the process of research, we used methods of military-patriotic education of schoolchildren and student youth by means of applied physical training, military-sports games: methods of forming personal consciousness, methods of forming experience of social behavior and activity, methods of stimulating behavior and activity. It has been established that applied physical training and military sports games are effective in the military-patriotic education of schoolchildren and students, which contribute to the combination of intellectual, playful, competitive and cognitive activities with spiritual and moral activities. Conclusions were made that classes on applied physical training, military sports games help pupils and student youth to gain new knowledge and ideas, new practical experience, learn rules and norms of behavior; try yourself in various roles and military-patriotic activities; to acquire the necessary skills and abilities to work in a team. In the process of the unity of military-patriotic and physical education, the teachers directed their efforts to: forming in the students of education love, loyalty and devotion to the people, the Motherland, the state; socially significant purposefulness; spiritual and moral stability; readiness for self-sacrifice; the presence of a sense of self-worth and others.

Key words: unity, military-patriotic education, physical education, school and student youth, education seekers, applied physical training, military sports games.

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення й розвитку Української держави проблема військово-патріотичного виховання здобувачів освіти набуває дедалі більшої актуальності. Необхідність її всебічного дослідження зумовлена потребою суспільства у самодостатній особистості, яка здатна розуміти свою роль у житті українського

народу, Батьківщини та держави.

Враховуючи збройну агресію російської федерації, дослідження проблеми забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді є одним із головних пріоритетів тощо. Тому, сучасні реалії зумовили актуалізацію досліджуваної категорії на пошук дієвих змісту, організаційно-педагогічних умов, технологій, методів, підходів для покращення освітнього процесу в закладах загальної середньої та вищої освіти, залучення молоді до діяльності військово-прикладного фізичного спрямування.

Аналіз літературних джерел. Вивчення сучасної психолого-педагогічної літератури свідчить, що останніми роками здійснено низку наукових досліджень щодо фізичного і військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді у процесі прикладної фізичної підготовки. Це, насамперед, дослідження змісту військово-патріотичного виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації (О. Остапенко); військово-патріотичного виховання (І. Бех, М. Зубалій); методики військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді (М. Тимчик); впровадження фізкультурно-оздоровчої діяльності у військово-патріотичному вихованні (Н. Касіч), патріотичного виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор (Г. Коломоєць) та інші.

Мета дослідження – розкрити зміст забезпечення єдності фізичного і військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виклики щодо збереження цілісності й державності України зумовлюють запит суспільства на підвищення ефективності фізичного і військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді з метою виховання громадянина-патріота, захисника України, готового зі зброєю в руках боронити Батьківщину [7].

У процесі дослідження нами було використано методи військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді засобами прикладної фізичної підготовки, військово-спортивними іграми: *методи формування свідомості особистості*: розширення уявлень учнівської та студентської молоді про змістове наповнення таких понять, як «патріотизм», «патріот», «військово-патріотичне виховання», «Батьківщина», «захист України», «єдність фізичного і військово-патріотичного виховання»; *методи формування досвіду суспільної поведінки і діяльності*: військово-патріотичні ігри військово-прикладного фізичного спрямування, квести, вікторини, брейн-ринги, ситуації вибору, інтелектуальні змагання, які давали змогу проявити витривалість, наполегливість, впевненість у собі, відповідальність, знання, здійснити моральний вибір, ствердити власну позицію, отримати досвід командної взаємодії тощо; *методи стимулювання поведінки і діяльності*: самооцінювання учнівською та студентською молоддю своїх дій та умінь, аналіз причинно-наслідкових зв'язків між прийняттям рішень та отримання відповідного результату та інші [6].

Встановлено, що дієвим у військово-патріотичному вихованні учнівської та студентської молоді є проведення прикладної фізичної підготовки та військово-спортивних ігор, що сприяє поєднанню інтелектуальної, ігрової, змагальної та пізнавальної діяльності з діяльністю духовно-моральною тощо. Наприклад:

- під час прикладної фізичної підготовки та військово-спортивних ігор учасники освітнього процесу засвоюють правила, ролі, знання про патріотизм та військово-патріотичне виховання, ціннісні установки, зміст організації військово-патріотичної діяльності у цілому;
- у процесі прикладної фізичної підготовки та військово-спортивних ігор педагогами були змодельовані різні життєві ситуації, тактико-технічні дії, що дало можливість респондентам спробувати себе в різних ролях під час пошуку вірних освітніх рішень, проявити бажання виявляти військово-патріотичну вихованість;
- учнівська та студентська молодь під час прикладної фізичної підготовки мали змогу самореалізуватися, де кожен здобувач освіти був готовий до прояву морально-вольових якостей, розкривав власні індивідуальні здібності та фізичні якості;
- у процесі прикладної фізичної підготовки та військово-спортивних ігор в учасників освітнього процесу формувалася колективізм, вони прагнули й досягали спільного командного результату, перемоги. Тому педагоги використовували сукупність дієвих методів (змагання, інтелектуальні ігри, створення ситуацій успіху та інші), де кожен респондент вчився комунікувати з однолітками, знаходити способи подолання конфліктів, які виникали під час змагань або розбіжностей у поглядах, враховувати думки й бажання партнерів по команді та інше;
- учителі, викладачі та тренери під час проведення прикладної фізичної підготовки створювали педагогічні умови, у яких передбачалася багатоваріативність проявів поведінки здобувачів освіти. Добирався військово-патріотичний зміст занять, який давав змогу респондентам проявити себе у ситуаціях швидкозмінних умов (необхідності швидкого реагування та прийняття рішучого рішення, взяття на себе відповідальності та бути впевненим у собі, проявити лідерські якості, підпорядкувати власні інтереси інтересам партнерів та інше);
- педагоги у процесі військово-патріотичного виховання засобами прикладної фізичної підготовки створювали позитивну атмосферу у спортивному колективі, простір для прояву учнівською та студентською молоддю творчості, відчуття комфорту й потреби команди, допомагали учасникам освітнього процесу зняти втому і емоційне напруження за допомогою фізичних вправ (здійснювався індивідуальний та диференційований підхід), сприяли ефективній організації відпочинку та інше [5];
- уміло організована учителями, викладачами та тренерами прикладна фізична підготовка сприяла підвищенню рівнів військово-патріотичної вихованості здобувачів освіти; розширенню знань про сутність патріотизму, військово-патріотичного виховання та їх складників; формуванню мотивації до занять військово-прикладною підготовкою та фізичними вправами, бажання діяти; вихованню особистісних якостей та рис характеру; допомагала учасникам освітнього процесу засвоїти правила поведінки, встановлені норми, ціннісні установки, апробувати їх у практичній діяльності; формуванню умінь проявляти патріотизм та військово-патріотичну вихованість у поведінці та інше.

Ми погоджуємося з Г. Коломоєм, що цінність військово-спортивних ігор, прикладної фізичної підготовки у

контексті єдності фізичного, патріотичного та військово-патріотичного виховання полягає у вихованні здобувачів освіти в дусі відданості принципам державної незалежності і соборності України; популяризації фізкультурно-масової діяльності, здорового і безпечного способу життя; підвищенні соціальної активності учасників освітнього процесу; організації змістовного дозвілля; військово-прикладній підготовці, набутті необхідних знань, умінь та навичок, необхідних майбутньому захиснику Батьківщини; формуванні національної гідності, прагнення до вивчення героїчних сторінок історії українського народу; удосконаленні системи військово-патріотичного виховання української молоді, створенні умов для прояву активної громадянської позиції тощо [3].

Можемо зробити висновки, що заняття з прикладної фізичної підготовки, військово-спортивних ігор допомагають учнівській та студентській молоді отримати нові знання та уявлення, новий практичний досвід, засвоїти правила та норми поведінки; спробувати себе в різних ролях та військово-патріотичних видах діяльності; отримати необхідні уміння й навички роботи в колективі та інше.

Висновки. Слід зазначити, що у процесі військово-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді у процесі занять прикладною фізичною підготовкою та військово-спортивними іграми педагоги спрямовували зусилля на:

- формування в здобувачів освіти любові, вірності та відданості до народу, Батьківщини, держави; суспільно значущої цілеспрямованості; духовно-моральної стійкості; готовності до саможертви; наявності почуття власної гідності;
- виховання в молоді моральної відповідальності за існуючу державну ситуацію, відповідальності перед героями України, які боронять націю;
- формування готовності до прояву фізичної і духовно-моральної стійкості;
- сходження зростаючої особистості до військово-спрямованого патріотизму як духовної цінності;
- роз'яснення необхідності єдності військово-патріотичного та фізичного виховання (про любов до народу, Батьківщини, держави; суспільно значущу цілеспрямованість; фізичну підготовленість, духовно-моральну стійкість; готовність до саможертви; готовність до служби в Збройних Силах України та інше);
- формування усвідомлення значення та необхідності військово-прикладної, фізичної підготовки, військово-спортивних ігор у контексті єдності військово-патріотичного і фізичного виховання;
- організацію освітнього процесу щодо єдності військово-патріотичного і фізичного виховання учасників освітнього процесу у контексті блокування Я-егоцентричного (зверхності, гордині та інших) і культивування Я-доброцентрованого;
- вивчення тактико-технічних елементів у процесі військово-прикладної підготовки;
- формування в учнівській та студентській молоді цілеспрямованості, впевненості у собі, витримки, стійкого терпіння та інших морально-вольових якостей;
- формування в здобувачів освіти позитивного ставлення до занять з військово-патріотичного та фізичного виховання;
- залучення учнівської та студентської молоді до активної самостійної та колективної діяльності;
- формування в учасників освітнього процесу потреби до систематичних занять прикладною фізичною підготовкою, військово-спортивними іграми тощо;
- масове залучати учнівської та студентської молоді до військово-патріотичного та фізичного виховання, формування практичних умінь і навичок, уміння самостійно організовувати й займатися фізичними вправами;
- формування готовності до захисту Вітчизни та служби у Збройних Силах України.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості : підручник. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
2. Військово-патріотичне виховання учнів у позакласній роботі : посіб. / уклад. М. Д. Зубалій, В. В. Івашковський, О. І. Остапенко, М. В. Тимчик, Б. Б. Шаповалов, З. М., Діхтяренко, І. П. Білоцерківець, – Київ: ПАЛІВОДА А. В., 2016. 225 с.
3. Коломоєць Г.А. Патріотичне виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор: дис... канд.пед.наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2021. 236 с.
4. Остапенко О., Тимчик М. Військово-патріотичне виховання старшокласників в умовах ідейно-світоглядної конфронтації. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. Київ, 2021. Вип.25. Кн 2. С. 62-73.
5. Остапенко О.І., (ред.), Тимчик М.В., Зубалій М.Д., Журба К.О., Бінецький Д.О., Касіч Н.П., Кузора І.В. Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: навчально-методичний посібник Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 165 с.
6. Скирда Т.С. Виховання патріотизму молодших підлітків засобами гейміфікації. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць*. Київ, 2021. Вип.25. Кн 2. С. 138-147.
7. Тимчик М. В. (ред.), Остапенко О. І., Бінецький Д. О., Касіч Н. П. Методика військово-патріотичного виховання учнів у закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022. 91 с.

References:

1. Bex I.D. Vuxovannya osobystosti : pidruchnyk. Kyiv: Lybid, 2008. 848 s.
2. Vijskovo-patriotychnе vuxovannya uchniv u pozaklasnij roboti : posib. / uklad. M. D. Zubalij, V. V. Ivashkovskij, O. I. Ostapenko, M. V. Tymchuk, B. B. Shapovalov, Z.M., Dixtyarenko, I.P. Bilocerkevets, – Kyiv: PALYVODA A. V., 2016. 225 s.
3. Kolomojecz G.A. Patriotychnе vuxovannya starshyx pidlitkiv u procesi vijskovo-sportyvnyx igor: dys... kand.ped.nauk: 13.00.07 / Instytut problem vuxovannya NAPN Ukrayiny. Kyiv, 2021. 236 s.

4. Ostapenko O., Tymchuk M. Vijskovo-patriotychne vukhovannya starshoklasnykiv v umovax idejno-svitoglyadnoyi konfrontatsiyi. Teoretyko-metodychni problemy vukhovannya ditei ta uchnivskoyi molodi: zbirnyk naukovykh prac. Kyiv, 2021. Vyp.25. Kn 2. S. 62-73.
5. Ostapenko O.I., (red.), Tymchuk M.V., Zubalii M.D., Zhurba K.O., Binetskyi D.O., Kasich N.P., Kuzora I.V. Vijskovo-patriotychne vukhovannya uchniv v umovakh idejno-svitohliadnoi konfrontatsii: navchalno-metodychnyi posibnyk Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 2022. 165 s.
6. Skyrda T.S. Vukhovannya patriotyizmu molodshykh pidlitkiv zasobamy heimifikatsii. Teoretyko-metodychni problemy vukhovannya ditei ta uchnivskoi molodi: zbirnyk naukovykh prats. Kyiv, 2021. Vyp.25. Kn 2. S. 138-147.
7. Tymchuk M. V. (red.), Ostapenko O. I., Binetskyi D. O., Kasich N. P. Metodyka vijskovo-patriotychnoho vukhovannya uchniv u zakladakh zahalnoi serednoi osvity: metodychni rekomendatsii. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 2022. 91 s.

DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.02(160).35

Циганенко О.І.¹

доктор медичних наук, професор, професор кафедри спортивної медицини

Першегуба Я.В.²

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри громадського здоров'я

Богданович Л.В.¹

кандидат біологічних наук, доцент кафедри спортивної медицини

Оксамитна Л.Ф.¹

старший викладач кафедри спортивної медицини

¹Національний університет фізичного виховання і спорту України

²Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ДОТРИМАННЯ СПОРТСМЕНАМИ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ЗАБРУДНЕННЯ ВІЗУАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Питання визначення методологічних підходів до оцінки рівня виконання спортсменами заходів безпечної поведінки для запобігання негативного впливу чинників забруднення візуального простору на їх здоров'я потребує свого вирішення.

Мета дослідження: визначення методологічних підходів до оцінки рівня виконання спортсменами заходів безпеки (безпечної поведінки) для запобігання можливого негативного впливу чинників візуального забруднення простору на організм спортсменів.

Методи дослідження: використані методи аналізу теоретичної літератури: узагальнення, синтез, формалізація, абстрагування.

Результати дослідження та висновки. Була розроблена анкета для оцінки рівня виконання спортсменами заходів безпеки (безпечної поведінки) для запобігання можливого негативного впливу чинників забруднення візуального простору на здоров'я спортсменів. За результатами проведеного анкетування 50 спортсменів зроблені висновки, що у них недостатній рівень виконання заходів безпеки (безпечної поведінки) для запобігання можливого негативного впливу чинників візуального забруднення простору на здоров'я, що потребує проведення відповідної освітньої роботи.

Ключові слова: спортсмени, здоров'я, візуальне забруднення візуального простору, візуальна екологія.

Tsyhanenko O.I., Pershehuba Ya.V., Bohdanovich L.V., Oksamitna L.F. Methodological approaches to assessing the level of execution of safety measures by athletes to prevent the negative impact of visual pollution of visual space The issue of determining methodological approaches to assessing the level of athletes' implementation of safe behavior measures to prevent the negative impact of factors of visual pollution of the visual space on their health is important and urgent, which needs to be resolved. The purpose of the study: determination of methodological approaches to assessing the level of performance of safety measures (safe behavior) by athletes to prevent the possible negative impact of factors of visual pollution of the visual space on the body of athletes. Research methods: used methods of theoretical analysis of theoretical literature: generalization, synthesis, formalization, abstraction. Research results and conclusions. A questionnaire was developed for a questionnaire survey to assess the level of performance by athletes of safety measures (safe behavior) to prevent the possible negative impact of factors of visual pollution of the visual space on the health of athletes. According to the results of the survey of 50 athletes, it was concluded that they have an insufficient level of safety measures (safe behavior) to prevent the possible negative impact of factors of visual pollution of the visual space on health, which requires appropriate educational work.

Key words: athletes, health, visual pollution of visual space, visual ecology.

Постановка проблеми. Питання визначення методологічних підходів до оцінки рівня виконання спортсменами заходів безпеки (безпечної поведінки) для запобігання можливого негативного впливу чинників візуального забруднення візуального простору на їх здоров'я можна віднести за профілем до такої нової екологічної науки як візуальна екологія.

Візуальну екологію визначають, як нову екологічну науку, а саме як екологію візуального простору (середовища). В свою чергу візуальний простір (середовище) характеризують, як сприйняття простору об'єктом (суб'єктом). Візуальна екологія вивчає, як природні так і антропогенні чинники візуального простору, які можуть позитивно або негативно впливати на фізіологію і психіку людини, мати естетичний та економічний вплив на сучасне суспільство [1-